

Název práce: **Československo-etioipské vztahy 1945-1974**

Autor: Mgr. **Jan Dvořáček**

Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Ústav historických věd, 2018, 226 stran

Zabývat se historií Afriky, třeba v podobě česko-afriických vztahů, je v současnosti velmi záslužné. Téma česko-etioipských vztahů je tématem poměrně dobře zakotveným v české historiografii, nicméně tématem užitečným vzhledem k významu Etiopie jako velké a historicky i nábožensky mimořádné africké země. Faktografii shrnula disertační práce Jana Dvořáčka.

V Úvodu (s. 9-11) nezdůvodňuje, jak by se dalo očekávat, motivy, které ho vedly k výběru tématu. Podává tu malý historický přehled, který se v textu v jiné verzi objeví znovu. Grafika nadpisu „Úvod“ evokuje představu, že tomuto nadpisu je podřízena další část Prameny, metodologie a otázky výzkumu (s. 11-16), ale z Obsahu vyplývá, že jde o strukturálně další kapitolu. Tady je už třeba se pozastavit nad tím, že nikde nebyla stanovena výzkumná hypotéza, neznáme cíl práce. Z dalšího vyplývá, že by zřejmě mělo jít o doplnění dějin Etiopie 20. století (ale dějiny dostatečně popsal v české afrikanistické literatuře Jan Záhořík) a o doplnění česko-etioipských vztahů, které ovšem stejnou metodou vyčerpání dostupných archivů zpracovali Zídek a Sieber. Není ani dostatečně zdůvodněn časový horizont uvedený v titulu: dobu před rokem 1945 autor vyplňuje stručnými přehledy, především nikde nevysvětluje, proč končí převratem v roce 1974 – o něm ještě informuje, ale následující období marxistické vlády už z neznámých důvodů nepokrývá. Namísto definované „metodologie“ či „otázek výzkumu“ se pak práce vyvíjí jako „všechno o...“, tedy nakupení informací všeho druhu z historie jak zvolené africké země, tak vztahů s Československem. Podobný problém nastává s autorovým akcentem na francouzské archivy. Nezdůvodňuje zcela přesvědčivě, co mohou přinést pro česko-etioipské vztahy. A proč zrovna francouzské archivy (s. 12), o jejichž kapacitách nepochybujeme, když by bylo teoreticky možné (pro moderní etioipskou historii, nikoli příliš pro československo-etioipské vztahy) využít i archivů sovětských, německých atd. V kapitole Současný stav bádání (s. 16-19, v Obsahu je nadpis číslován v systému desetinného třídění, v textu je bez čísla) autor rekapituluje české a slovenské autory, kteří se Etiopií a vztahy s Etiopií zabývali. Využívání Lacinových *Nejnovějších dějin Afriky* je v tomto kontextu nepřilíš vhodné vzhledem k neúnosné ideologické zátěži, naopak chybí alespoň zmínka (chybí i v seznamu literatury) o titulu Lubor Mojdl. 2005. *Etiopie*. Praha: Libri, kde je přes neakademický přístup cenné upozornění na složitost etioipské státnosti (resp. na existenci dalších států v geografické oblasti, kterou vnímáme jako Etiopii).

Stručný úvod k Etiopii (s. 19-35, struktura kapitoly a podkapitol je zřejmá z Obsahu, nikoli z nadpisů v textu) je geograficko-historický přehled s podkapitolami Haile Selassie a jeho doba, Restaurace monarchie po roce 1941, Pokus o státní převrat 1960 a Pád císařství 1974. Informace těkají od „jednoho z nejstarších křesťanství na světě“ po válku s Eritreou (toto vše na s. 21), jako klad hodnotím realistický pohled na pětiletí italské okupace (1936-1941), vysvětlování rozmanitých společenských otázek od politiky po pozemkovou držbu je poněkud chaotické.

Poprvé s použitou číslicí 4 začíná kapitola o vybraných česko-etioipských stycích nazvaná ne zcela vhodně Etiopie a její odraz v české literatuře (s. 36-52, Tustíra asi nic nenapsal). Autor tu sleduje kontakty od nejstarších zmínek přes františkány, cestovatele, známé expedice až po dobrodruhy. Nerozumím, proč je tu pasáž o ruské osadě v dnešním Džibutsku (s. 40), v podpůrné literatuře by se kromě Kuského uplatnili i Jiří a Miloslav Martínkovi. 1998. *Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové*. Praha: Libri.

Období první republiky pokrývá 5. kapitola Cesta k etablování oficiálních diplomatických styků mezi ČSR a Etiopií (s. 53-66). Snahy i jejich nulový výsledek jsou dobře popsány, rozvést by zasloužila obrana Etiopie ze strany dr. E. Beneše na půdě Společnosti národů chápaná jako zásadní odpor vůči revizi versailleského systému. Cenný je příspěvek o činnosti vyslance Šejnohy. Kapitola Zahraničně-politická orientace Etiopie po osvobození (s. 67-90) představuje široké spektrum témat od britského vlivu a pansomalismu (zde autor opět překračuje časovou periodu vymezenou v titulu

práce) k zvýšení vlivu USA, zmiňuje vztahy s Egyptem, s Francií, eritrejskou otázkou, vztahy se SSSR; příkladem zbytečně rozvíjeného tématu je tu kupříkladu výstavba přístavu Assab a role Jugoslávie, podkapitola o vztazích se SSSR obsahuje i údaje o Československu. Tomu je pak věnována 7. kapitola Československo a koncepce pronikání na africký kontinent (s. 90-109) s podkapitolami Obrysy (?) konkrétní spolupráce s africkými zeměmi, Nástroje propagandy (diplomacie vždy propaguje zemi a systém!) a Instituce zahraniční politiky komunistického Československa. Kapitola byla kompozičním úvodem pro konkrétní 8. kapitolu nazvanou Nástin rozvoje vztahů mezi Československem a Etiopií v 50. letech (s. 109-159), kde autor shromáždil cenné skutečnosti zejména o ekonomické, diplomatické a zdravotnické spolupráci. Jako zvláštní téma pak v 9. kapitole pojal Oficiální návštěvu Haile Selassieho v Praze 1959 (s. 160-166) s podkapitolou Smlouva o přátelství a spolupráci. Následují Konkrétní formy hospodářské spolupráce v 60. a 70. letech (s. 166-180) věnované ekonomickým projektům. Moderní historii je pak věnována 11. kapitola Vnitropolitická krize 1974 a její konsekvence pohledem čs. diplomacie (s. 180-188); zde bych s „marxismem“ a „taktovkou Mengistu Haile Mariama“ nespěchal, nový vůdce se prosadil až roku 1977. Ke vztahům se vrací 12. kapitola Českoslovenští krajánci a emigranti v Etiopii (s. 188-210). Ačkoli nevím, co znamená zde nedefinovaný a jinde spíš slangový pojem „krajánek“ (?), pokládám tuto kapitolu za nejcennější autorův přínos. Z konkrétních životních osudů těchto Čechů v cizině ovšem také vyplývá, že „česká stopa“ je pro Etiopii i pro Česko epizodní a nevýznamná. Závěr (s. 211-216, v úvodním Obsahu je stránkování jiné) nehodnotí výsledky výzkumu, nýbrž opakuje faktografii. Následující Přehled pramenů a literatury (s. 217-224) obsahuje vynikající škálu využitých pramenů včetně orálních, literatura však není příliš bohatá a někdy ani cíleně odborná: Cílkova beletrizace války v Habeši mnoho nového nepřinesla, Galského kniha o Suezském průplavu je trochu mimo téma atd. Při nevelké ediční nabídce titulů o afrických dějinách bych očekával alespoň zmínku o některých celkových dějinách Afriky (Hrbek, Iliffe, Reid), ze zahraničních prací by se hodil i Edmund J. Keller. 1985. *Revolutionary Ethiopia*. Bloomington: Indiana University Press. Speciální náboženskou motivaci, která vždycky hrála významnou roli v evropských vztazích vůči Etiopii, reflektuje například Wilhelm Baum. 2001. *Äthiopien und der Westen im Mittelalter. Die Selbstbehauptung der christlichen Kultur am oberen Nil zwischen dem islamischen Orient und dem europäischen Kolonialismus*. Klagenfurt: Verlag Kitab. Některá témata by se mohla opřít také o studie, které u nás do sborníků a odborného tisku napsal Alemayehu Kumsa.

Disertační práce přinesla velkou spoustu faktů, jejichž utřídění a hlavně vyhodnocení je problematické. Není jasné, jaké obecné historické závěry lze z práce vyvodit kupříkladu pro recentní a současné vztahy. Neexistuje alespoň letmá komparace, z níž by vyplývalo, zda česko-etioopské kontakty jsou obsažné či malé, významné či podružné. Faktografie je prostě nakupena (podle zmíněné metody „všechno o...“) k dalšímu použití, aniž by byl důkladně posouzen její obecnější historický přínos. Kompozice práce je logická při pohledu na Obsah (tj. osnovu práce), v samotném textu se neustále proplétají nejrozmanitější informace o Etiopii (měna, infrastruktura...) s činnostmi diplomatů a emigrantů, takže obsahová a časová orientace v textu je pro čtenáře krajně obtížná (na s. 68-71 figurují události od 19. století do roku 1978). Některé pasáže utíkají od jádra faktografie - jaký smysl má kupříkladu statistika o afrických studentech na s. 98, která pokrývá celý kontinent? Jak se ČSR dotýká tabulka o etiopském importu na s. 118, kde ČSR nefiguruje?

Z obsahového hlediska vzniká problém s tvrzením, že Haile Selassie byl absolutistický panovník (s. 215), když vytvořil určité konstituční orgány; na s. 30. si autor protiřečí tvrzením, že „ústava z roku 1955 byla nástrojem absolutistické moci císaře.“ První nezávislou zemí subsaharské Afriky nebyla francouzská Guinea roku 1958 (s. 93), nýbrž britské Zlaté pobřeží-Ghana roku 1957. Mezi osudy českých postav není dotážen životopis Františka Kruckého (s. 66), který se roku 1948 dostal do Addis Abeby.

Práce je napsána srozumitelným jazykem v rámci odborného stylu. Autor se přesto nevyhnul otřelým publicistickým kliše typu „neblahé dědictví kolonialismu“ (s. 68) či „směřování do náruče Moskvy“ (s. 11). „Schizofrenní“ etiopskou zahraniční politiku (s. 215) měl spíše vysvětlit jako typickou africkou snahu uchovat si manévrovací prostor mezi agresivními tlaky bipolárních

supervelmocí. V textu vadí dublety typu Násir (s. 74) x Nássir (s. 75); Biľak x Biľak (s. 137). Správnost pravopisu je vcelku dodržena, dnes píšeme spíše Gabon než Gabun (s. 50), překlepem vzniklo Česloslovensko (s. 31), jiný překlep vynechal písmeno v obratu „tři ta lůžek“ (s. 159), zbytečnou čárku najdeme ve splepeném textu na 10. řádku zdola na straně 80, dohromady se mělo psát adjektivum „addis abebští“ (s. 35). „St. George Church“ v Addis Abebě (s. 33) se mohl nazývat amharsky nebo česky, císař Yohannes (s. 41) s oblibou takto uváděný i v jinojazyčné literatuře mohl být česky prostě Johanes. Grafické zpracování pozlobilo přidáním bílého listu mezi strany 45 a 46, není jasný záměr s vynecháváním řádků na některých stránkách, například 138. Na stranách 158, 159 se náhle objevilo i tučné písmo. Poslední dvě strany s anglickým Summary nejsou číslované; číslování, jak bylo uvedeno, chybí i u některých kapitol textu. Některé tituly knih uvedených v seznamu literatury nejsou psány kurzívou jako většina.

Disertační práce Mgr. Jana Dvořáčka se přes všechny výhrady vydařila v oblasti důkladného vytěžení a zpracování dostupného archivního materiálu. Je tedy tématicky i metodologicky přínosná pro výzkum v oblasti českých dějin (podoblast českých vztahů s cizinou), vcelku zbytečně se pouští do dějin afrických, které by v tomto případě bylo nutné studovat i ze zdrojů etiopských. Vzhledem k heuristické pílí a k užitečnosti zpracovaného tématu doporučuji disertační práci k obhajobě.

doc. PhDr. Jan Klíma
Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové

Vysoké Mýto 22. září 2018

